

Att tänka efter före

Christina Winter, Jordbruksverket, Uppsala

Att odla ekologiskt handlar mycket om att skapa rätt förutsättningar och förebygga problem. Det är särskilt viktigt när man anlägger en odling med fleråriga kulturer som frukt- och bärodling. Dels är plantmaterialet ofta dyrbart och dels finns inte samma möjligheter att rätta till misstag och att "börja om" som i ettåriga kulturer. Därför är det innan man startar odlingen som den verkliga chansen finns att tänka efter och vidta rätt åtgärder för att skapa starka och friska grödor. Det finns inget absolut rätt eller fel hur man anlägger en odling och förutsättningarna skiftar givetvis. Nedanstående synpunkter härstammar ur problem som upplevts hos ekologiska odlare genom åren. Och det finns väl ingen anledning att göra om andras misstag?

Odlingens läge

Generellt för frukt- och bärodling gäller att man inte bör välja platta och lågt liggande fält. Sådana lägen innebär ofta risk för stående vatten som orsakar syrebrist. Detta gäller under såväl sommar- som vinterhalvåret. I en ekologisk odling har man inte råd att få plantorna nedsätta av syrebrist då det i sin tur gör plantorna mer känsliga för sjukdomar och utvintring. Lågt liggande fält ökar också risken för frost i blomningen hos jordgubbar och svarta vinbär. Väl-dränerade fält, gärna i en lätt sluttning är ett bra val. Extrema sydsluttningar ger tidig skörd, men ökar givetvis risken för frost i blomningen.

Det är en fördel om man kan välja ett relativt öppet och blåsigt läge. Skadeinsekter kan vålla stora problem i jordgubbar, hallon och äpple. Ett öppet och blåsigt läge minskar risken för insektsskador. Ofta hävdas att frukt- och bärodling skall anläggas i lugna lägen för att få bättre pollinering och högre skörd. Detta kan kanske stämma för fruktodling och hallon och här får man försöka finna en kompromiss. När det gäller ekologisk jordgubbsodling kan inte eventuella skördeökningar i ett lugnt läge kompensera för skördeförlusterna orsakade av insekter.

Närheten till bevattningsvatten är givetvis också viktig. Ingen frukt- eller bärodling kan bedrivas utan tillgång till bevattning möjligen med undantag för havtorn. För havtorn är det däremot viktigt att kunna vattna plantorna i samband med etablering.

Jordart

Frukt- och bärodling kan bedrivas på de flesta jordar, men resultatet varierar naturligtvis. Bäst är lätta mullrika sand och mojordar, men inte alla tillgång till det. Man bör undvika rena sandjordar då de saknar förmåga att leverera och hålla på näring, gäller speciellt kväve och kalium. Även mycket lerhaltiga jordar bör undvikas då de är mycket besvärliga att hålla rena från ogräs på mekanisk väg. Dels är det arbetsamt att handhacka och dels torkar de långsamt efter regn, vilket innebär att ogräsen växer sig stora innan man kan komma ut med en traktor. Rena mulljordar är också olämpliga.

De flesta frukt- och bärkulturer trivs med ett neutralt pH 6,5-7 undantaget är jordgubbar som trivs bra vid relativt lågt pH 5,5-6,5. Att kalka före jordgubbar är sällan nödvändigt. Jordar med högt pH, över 7,5 bör definitivt undvikas. Det ger problem med mikronäringsbrist av framförallt järn och mangan.

Markförberedelser och grundgödsling

Innan frukt- och bärkulturer planteras skall jorden vara helt fri från roto-gräs. Svartträda skall helst undvikas men ibland kan det vara nödvändigt. En välskött potatis- eller grönsaksodling kan fungera som förfrukt liksom ett eller tvååriga gröngödslingsgrödor. Man bör undvika att plantera jordgubbar och andra bärslag efter vallar som legat längre än 3-4 år. Där finns ofta knäpparlarver som ger sig på plantorna och äter upp rotsystemet. Dessutom finns det mängder med frön av gräso-gräs som är svårbekämpade.

Grundgödslingen skall anpassas efter jordanalys och fältets odlingshistoria. De flesta frukt- och bärkulturer är inte näringskrävande med undantag av svarta vinbär och hallon. För kulturer där radavstånd på 4 meter tillämpas är det lämpligare att gödsla i raderna efter plantering. Jordgubbar är ingen näringskrävande kultur, tvärtom, om man skördar 20 000 liter/ha, vilket är en enorm skörd, för man bort endast 30 kg kväve.

Viltskydd

Inför plantering av fruktträd och havtorn måste viltstängsel sättas upp, det gäller även vid plantering av havtorn. Stängslet skall stänga ute älg, rådjur och hare och bör därför vara finmaskigt nedtill och två meter högt ovan snötäcket. Stängslet skall sättas upp innan plantering eftersom rådjur och älg på kort tid helt kan förstöra en nyplanterad fruktodling. Utanför stängslet (0,5-1 meter) kan man sätta en avvisningstråd med el på ca 1 meters höjd. Detta för att älgar skall avskräckas från att försöka välta stängslet. För jordgubbsodling kan det vara aktuellt med stängsel för rådjur, speciellt om man odlar på plastlist eftersom de ofta trampar sönder plastlisterna.

Det här var några tips på vad man bör tänka på innan man anlägger en ekologisk odling med fleråriga grödor. Har du synpunkter eller frågor, du kanske inte alls håller med. Skriv till christina.winter@sjv.se.

Christina Winter, regional rådgivare, Jordbruksverket, Uppsala, 018-693830.